

Szakdolgozat

Alfred Jarry

ÜBÜ KIRÁLY

METTLER REBEKA

Látványtervezés BA

Kaposvár

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Látványtervezés szak

Alfred Jarry

ÜBÜ KIRÁLY

Témavezetők: Igaz-Juhász Katalin

óraadó tanár

Varjas Zsófia

óraadó tanár

Készítette: **Mettler Rebeka**

NSH0PA

nappali tagozat

Specializáció: Díszlet- és bábtervezés

Intézet: Rippl-Rónai Művészeti Intézet

Színházi Tanszék

Kaposvár

2024

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	2
2. A dráma keletkezése, elemzése.....	4
2.1. Az íróról	5
2.2. Mi az „üböség”?	6
2.3. A dráma elemzése, utóélete.....	9
3. Tervezés	15
3.1. Karakterek elemzése	16
3.2. Bábtervezés koncepciója.....	18
3.3. Díslettervezés koncepciója	27
4. Összegzés	34
5. Felhasznált irodalom	36

1. Bevezetés

Sokan olyan színdarabokat, filmeket néznek, melyek könnyedek, szórakoztatóak. Az emberi természethez tartozik, hogy mindenben keressük az esztétikát, amely a szemet gyönyörködteti. Ugyanakkor nem szabad elfelednünk, hogy az életnek van egy rút és kegyetlen oldala is.

Engem mindig is azok az alkotások érdekeltek jobban, melyek az utóbbira reflektálnak, elgondolkodtatnak. A történelem előre haladtával a disztópikus témák egyre népszerűbbek lettek, akár irodalmi, akár képzőművészeti alkotásokról legyen szó. A modern kor egy olyan pesszimista világnézetet hozott magával, mely napról napra egyre inkább realitásnak tűnik. Ezért is választottam szakdolgozatom témájaként Alfred Jarry *Übű király* című drámáját, amely több mint százhusz év elteltével is aktuális társadalomkritikát fogalmaz meg.

A darabot olvasva vegyes érzelmek foghatnak el bennünket. A túlzó, groteszk alakok nevetséges hatást keltenek, ugyanakkor ijesztően ismerősek lehetnek számunkra. Ez a kortalan mű görbe tükröt mutat és rákényszerít minket a felismerésre: az übük köztünk járnak.

Habár Jarry nagy hatással volt nem csupán a világirodalomra, de a képzőművészetre is, sajnos drámái nem kapnak annyi elismerést, mint amennyit megérdemelnének. A magyar színházak műsorára ritkán kerül fel. Pedig az *Übű király* egy mindenki számára ismerős történetet tár elénk.

Nem csak a témája miatt jó választás. Látványtervezői szemmel is rengeteg lehetőséget tartogat magában. Az abszurd felé hajló cselekmény és szereplők jól megállják a helyüket mind az absztrakt, stilizált, mind az élethű, vagy akár szürreális látványvilágban.

Bábtervezés szempontjából különösen izgalmas, hiszen az író maga is bábelőadásként hivatkozik a műre.¹ Lehetőség nyílik különféle anyagokból érdekes, idegen formákat létrehozni. Egy olyan hatalmas és falánk szörnyet kelthetünk életre, melyet talán csak a legrosszabb rémálmunkban láthatunk, mégis jól tudjuk, hogy nagyon is valóságos.

Diplomamunkámban olyan terveket szeretnék bemutatni, amik kendőzetlenül tárják elénk a valóságot. Manapság egyre nehezebb a közönségből olyan erős reakciót kiváltani, mint régen. Az egyre brutálisabb, véres jelenetek közönyt szültek. Ugyanakkor hiszem, hogy a megfelelő rendezés és tervezés mellett az *Übű király* a legreálisabb horror lehet, amit valaha láttak: saját magunk valósága.

¹ Jarry, A: *Az Übük*. Jákfalvi M. (szerk.) (1996) Budapest: Fekete Sas Kiadó, p. 10.

2. A dráma keletkezése, elemzése

2.1. Az íróról

Alfred Jarry 1873-ban született, francia drámaíró. Tizenöt éves korában a rennes-i gimnáziumban folytatta tanulmányait, ahol jeles tanulónak bizonyult. Tehetsége már ekkor megmutatkozott, remek verseket, bohózatokat írt, s itt keltette először életre Übü papa alakját.²

Jól ismerte mind a klasszikus, mind a modern irodalmi műveket. Többek között hatással volt rá Arisztophanész és Shakespeare is.³ Drámáiban különös nyelvezetet alakít ki. Übü papa legjellegzetesebb kifejezése a „szahar”, melyet szinte bármilyen szituációban előszeretettel hajtogat. Ez az egy szó leírja az egész mű atmoszféráját, s a világot, melyet Jarry eköré teremtett.

Az író barátai, ismerősei különös alakként hivatkoztak rá. Furcsa kedvtelései közé tartozott például, hogy pisztollyal vadászott békákra, pókokra.⁴ Jó barátságot ápolt Rachilde-val is, aki így emlékezett róla emlékirataiban: „Nála minden gépies volt, s egyéb igénye sem volt, mint az, hogy a világ szemében jól szabályozott gépnek lássék.”⁵ Különös módon beszélt, franciákra nem jellemző módon a szavak első szótagját hangsúlyozta, valamint a szavaiba felesleges „r” betűket tűzdelt.⁶ Innen is eredhet a francia „merdre” kifejezés, melyet az író szintén egy extra r-rel toldott meg.⁷ Ez lett végül magyarul a „szahar” melyet Jékely Zoltán igazán leleményesen fordított le.

Bár Magyarországon sokáig nem ismerték Jarry nevét, Rippl-Rónaival is összehatalálkozott, aki az 1911-ben írt emlékezésiben ejtett szót róla: „Egy másik ismerősöm, akit talán nem érdektelen itt felemlítenem, Alfréd Jarry volt, a fiatal író. Gondolom, még a Lautrec-társasággal való megismerkedésem előtt történt ez az ismerkedés: egy fiatal írókból álló társaságban . . . Különcködéseiről eleinte sokat beszéltek (...)Tehetséges, érdekes ember, aki később komoly írásra szánta magát: a Revue Blanche hozta kritikáit.”⁸

Az író végül agyhártyagyulladásban hunyt el 1907-ben. Egy Párizstól délre található városban temették el, Bagneuxban, ahol többek közt Renard vagy Mirbeau is búcsúzott tőle. A sors

² Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Bajomi L. E.: Utószó. Budapest: Európa Könyvkiadó, pp. 127 — 128.

³ Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p.105.

⁴ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Bajomi L. E.: Utószó. Budapest: Európa Könyvkiadó, p. 127.

⁵ Balotă, N : *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p. 109.

⁶ Bajomi L. E. (1968): Egy kupica piros tinta. *Jelenkor*, XI, évfolyam 9. szám, pp. 840 — 843.

⁷ Büky L.: „Merdre!”-tól az „örök anyag”-ig. EPA OSZK

⁸ Bajomi L. E. (1968): Egy kupica piros tinta. *Jelenkor*, XI, évfolyam 9. szám, pp. 840 — 843.

fintora, hogy a furcsaságok még halála után is kísértették. Mivel sírhelyének bérletét nem újítták meg időben, maradványait kihantolták, s helyére egy kerékpár bajnokot temettek.⁹

2.2. Mi az „übüség”?

„Önök Übü papában olyan célzást láthatnak, amilyent akarnak, vagy csak egyszerű bábfigurát, akit egy tanáráról mintázott tanítványa, s aki a világ minden groteszségét képviselte a diák szemében.”

/Alfred Jarry/¹⁰

A darabot 1896 decemberében mutatták be a párizsi Oeuvre színházban. A közönséget — nem meglepő módon — megbotrántoztatta. Bizarnak tartották a művet, amely megszegte a kor társadalmi szabályait. Ennek példáját pedig később a dadaista irányzat követte a huszadik században.¹¹ Többek között Beckett, valamint Ionesco, így az abszurd drámák elődjének is tartják.¹²

A párizsi bemutató után a közvélemény kettészakadt. Voltak, akik a művet borzasztó trágárságnak tartották, s remélték, hogy többet nem hallanak felőle. Míg mások, Mallarmé, illetve Yeats úgy vélték, hogy ezzel Jarry örökké beírja magát a történelembe, s igazuk is lett. Thornton Wilder így nyilatkozott róla 1953-ban: „Úgy vélem, hogy Alfred Jarry Übü király-a ... mutatja az utat a jövőbe.”¹³

Az Übü királyt — eredetileg „Diákcsinnyekből készült rémbohózat” — Alfred Jarry mindössze tizenöt évesen írta. A történetet, mely évtizedekkel meghaladta korát, az egyik gimnáziumi tanára ihlette. Hébert tanár úr, aki fizikát tanított, s aki rendszeresen igazságtalanul bánt diákjaival. Nem csak viselkedése, de kinézete miatt is könnyen lehetett parodizálni. Hatalmas, hegyes orra és kövér pocakja miatt könnyedén a diákok célpontjává vált.¹⁴ Innen ered Übü története is, aki ennek az embernek a paródiája, ezzel megteremtve egy kapzsi és zsarnok alakot.

⁹ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Bajomi L. E.: Utószó. Budapest: Európa Könyvkiadó, P.129.

¹⁰ Kovács E.: *Übü király, avagy a fizikatanár – Alfred Jarry Übü király, avagy A lengyelek című drámája a karikatúra és az az abszurd átmeneteiben* (2022) laokoon.hu

¹¹ Bajomi L.E. (1976): Az avant-garde Hernani-csatája, *Színház folyóirat* IX. évfolyam 11. szám, pp. 31 – 35.

¹² Kovács E.: *Übü király, avagy a fizikatanár – Alfred Jarry Übü király, avagy A lengyelek című drámája a karikatúra és az az abszurd átmeneteiben* (2022) laokoon.hu

¹³ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Bajomi L. E.: Utószó. Budapest: Európa Könyvkiadó, pp. 131 – 132.

¹⁴ Jarry, A: *Az Übü*. Jákfalvi M. (szerk.) (1996) Budapest: Fekete Sas Kiadó, p. 228.

Hébert nevét szójátékkal alakította Übüre, ám egyes források szerint az „Ybex” szóból ered, melynek jelentése sas. Ez utalás lehet a császárságra, így Napóleonra is.¹⁵ Valószínűleg ez nem igaz, hiszen Jarry azt is nyilatkozta, hogy szerinte nem „tisztesleges” dolog történeti drámát írni, arra kell törekedni, hogy örök jellemek szülessenek, melyek minden korra igazak.¹⁶

A darabot bábelőadás formájában már diákkorában előadta. Ahogy telt az idő, alakját egyre inkább formálta, bővítette a történetet. Mígnem kialakult nem csak a ma ismert, öt felvonásból álló darab, hanem egy egész trilógia. Többek között Shakespeare *Machbetjének*, *Lear királyának* és *Hamletjének* a paródiáját is fellelhetjük benne.¹⁷

Jarrynak igen erős elképzelései voltak arról, hogy hogyan kell ezt a darabot színpadon előadni, ehhez pedig instrukciókat is adott.

Célja az volt, hogy a jelmezek a lehető legkevésbé legyenek korhűek, s ne is utaljanak semmilyen nép viseletére. Így a darab bárhol, bármikor játszódhat, ezzel is elősegítve aktualizálását. Hiszen az író nem egy történelmi drámát szeretett volna előadni. „(...) *felmegy a függöny és látni engedi a díszletet, mely a Seholt ábrázolja, fákka az ágy lábánál, mélykék égen hófehérséggel.*”¹⁸ — írja Jarry *Übü király programja* című írásában.

Az író saját maga is készített illusztrációkat Übü papáról. Lényegében egy nagy has, rajta egy spirálvonallal, amely mindent elnyelő kapzsiságát szimbolizálja. Némely rajzon Übü kis kalapban, esernyőben, bajusszal látható, ami a kispolgári mivoltára utalhat.¹⁹ „*Ha állatra hasonlít, biztosan disznófejű, az orra a krokodil felső állkapcsát mintázza, papír páncélzata pedig egészében az esztétikailag legborzalmasabb állat, a kardfarkú tarisznyarak testvérévé alakítja*”²⁰ — jellemzi Jarry.

¹⁵ Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p. 112.

¹⁶ Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p. 121.

¹⁷ Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p. 108

¹⁸ Jarry, A: *Az Übük*. Jákfalvi M. (szerk.) (1996) Budapest: Fekete Sas Kiadó, p. 210.

¹⁹ Kovács E.: *Übü király, avagy a fizikatanár – Alfred Jarry Übü király, avagy A lengyelek című drámája a karikatúra és az az abszurd átmeneteiben* (2022) laokoon.hu

²⁰ Jarry, A: *Az Übük*. Jákfalvi M. (szerk.) (1996) Budapest: Fekete Sas Kiadó, p. 200

21

22

Übü groteszk kinézete miatt a darabot bábelőadásként tökéletesen lehet adaptálni, valamint magának, Alfred Jarrynak is ezek voltak a szándékai. Olyan Übüt képzelte el, mely minden előadáson ugyanolyan tud maradni. Szeretett volna kizárni minden olyan esetlegességet, mely a színészből fakad, így arcukat maszkkal takarta.²³ Az Oeuvre színház a régi előadásokból a mai napig őriz néhány marionett bábót.²⁴

Karakterleírása árulkodik személyiségéről is. Egy nagy has, ami mohón megeszik mindent, visszataszítóan és alpárian viselkedik. Egy ösztönlény. Kívül-belül ronda, holott ő is csak egy átlagember, aki pozíciójába nem megérdemelten kerül, s egy kegyetlen zsarnok válik belőle.

Jelleméről és egyszerű gondolkodásáról talán többet mutat, ha szavait idézzük a műből: „*Nos, barátaim, véleményem szerint, eccerűen mérgezzük meg a királyt, arzént kevervén az ebédjébe! Alighogy belélefetyel, holtan lefordul, s attól kezdve én vagyok a király.*”²⁵ Ezen mondata után még szövetségesei is gyávának és patkánynak csúfolták, amiért nem szemtől szemben akar megvívni vele. „*De mi lesz, ha belétek rúg? Most jut eszembe, seregszemlén mindig vascsizmát hord, ettől szörnyen fáj a rúgás! Ha tudom ezt, szaladok, s feljelentelek, hogy kihúzzam magam ebből a piszkos dologból. Gondolom, pénzt is adna.*”²⁶ — reagálja le Übü. Tehát egy ilyen apróság miatt képes lenne elárulni társait, akik segítenek neki a hatalomra jutásban, megmutatva azt, hogy még a becsület legcsekélyebb szikrája sem él benne.

Übü papa alakja végül kinőtte a fizikatanár-paródiát, és egy külön fogalom alakult ki köré, az „übüség”, vagy az „übüeszk” mely tökéletesen leírja ennek a típusnak, a hatalmaskodó,

²¹ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó, p. 37.

²² Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó, p. 27.

²³ Jarry, A: *Az Übük*. Jákfalvi M. (szerk.) (1996) Budapest: Fekete Sas Kiadó, p. 256.

²⁴ Jarry, A: *Az Übük*. Jákfalvi M. (szerk.) (1996) Budapest: Fekete Sas Kiadó, p.201.

²⁵ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó, p.18.

²⁶ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó p.18.

elnyomó és kapzsi, egyben korlátolt jellemét, akinek, ha hatalmat adunk a kezébe, visszaél vele. Mohósága még inkább növekszik, mígnem mindent felemészt maga körül.²⁷

Ezt számos karakterre rá lehet húzni, akár az irodalomban, akár a való életben, sőt a sajátunkban is. Emlékeink közt kutakodva akár egy tanár akár egy főnök formájában lelhetünk rá, aki a legkisebb hatalommal is visszaél, fölényeskedik.

Mindig voltak és lesznek is Übük, akik másokon élösködve érvényesítik, saját akaratukat, elég, ha csak visszagondolunk az elmúlt század történelmére. Számos példát találhatunk milyen szörnyűségeket okozott egy-egy übüeszk alak hatalomra jutása.

2.3. A dráma elemzése, utóélete

Az *Übü király* öt felvonásból áll, melyek harminchárom jelenetre oszlanak fel. Műfaját tekintve komédia. S valóban bővelkedik a humoros jelenetekben, szókapcsolatokban, ennek ellenére a cselekmény rengeteg tragikumot is tartogat. A királyi család lemészárlásán keresztül, zsarnokoskodáson át, tömegek kiirtásáig tele van szörnyűségekkel, melyek rámutatnak arra is, hogy — kis túlzással — a mi világunk is hasonlóan működik.

A dráma komikuma főként az abszurdumon és a groteszkségen alapszik.²⁸ „*Szörnyű rút vagy ma, Übü mama! Talán azért, mert estélyt adunk?*”²⁹ — mondja feleségének Übü papa. Ezek az ellentmondások — melyekben bővelkedik a darab — akaratlanul is megmosolyogtatják a nézőt. Az abszurd humor lényege, hogy a logikus gondolkodást mellőzi, illetve kifordítja ezeket a logikai kapcsolatokat, melyek ezáltal új jelentést nyernek.³⁰ Emellett a groteszk szereplő amiatt nevetséges, mert buta. Egyszerű összefüggéseket sem képes megérteni, így az emberi tudatlanság válik nevetségessé.³¹ Ezeknek a kettőssége adja a mű fő humorforrását.

A komikum a Jarryra jellemző furcsa szavak, szókapcsolatok használatából is ered. Ilyenek például a „zöld kandeláberemre”, a „fikom-adta”, és a már jól ismert „szahar” is.³² Ezeket a jellegzetes kifejezéseket gyakran hallhatjuk a főszereplő szájából. A furcsa nyelvezet,

²⁷ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Bajomi L. E.: Utószó. Budapest, Európa Könyvkiadó, p. 132.

²⁸ Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p. 123.

²⁹ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó p. 12.

³⁰ Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p. 44.

³¹ Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p. 37.

³² Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p. 123.

kihangsúlyozza ennek a kifordított világnak a groteskségét, egyben segít egyedivé tenni a drámát.

A mű igazán Übü-centrikus, hiszen a legtöbb jelenetben, szám szerint huszonhétben jelen van Übü papa.³³ Ezeken keresztül ismerhetjük meg az ő történetét, melyek több darabon keresztül folytatódnak. Az *Übü királynak* két további folytatása készült, így trilógiát alkotva: *A felszarvazott Übü*, és *a Láncra vert Übü*, melyek talán kevésbé ismertek, s nem is kerültek bemutatásra Jarry életében, azonban az utóbbit felfedezi magának az utókor.³⁴

A történet rögtön Übü papa „*Szaha!*”³⁵ felkiáltásával kezdődik. Ez a felütés már az elején meglepi a nézőt, s tudják: nem mindennapi történetet láthatnak a színpadon. Nincs felesleges felvezetés, nem ismerjük meg részletesen a karakterek előéletét sem. Rögtön az első jelenetben cselszövésen kapjuk a házaspárt. Jellemükbe a beszélgetésük során láthatunk bele, s cselekvéseiken, gondolataikon keresztül ismerhetjük meg őket.

Übü papa, aki dragonyos kapitány, Vencel király segédtszjtje, a lengyel Vörös-Sasrend érdemjelének tulajdonosa, Aragónia volt királya, ám sem ő, sem felesége nem elégszik meg ezekkel a kitüntetésekkel, rangokkal. Übü mama bogarat ültet férje fülébe, hogy ölje meg Vencel királyt, és vegye át tőle Lengyelország trónját, vele, pedig a hatalmat is.

„*Volt aragon király létedre megleégszel azzal, hogy ötven gyíklesős fickót díszszemlére vezetgess, mikor egy kis fáradsággal az aragon koronát a lengyel követhetné a kobakodon?*”³⁶ Kérdezi szemrehányón Übü mama. Übü papa így válaszol feleségének: „*Bárzsingomadta, s zöld kandeláberemre, inkább legyenek szegény, mint egy sovány és becsületes templom egere, mintsem gazdag, akár egy gonosz és kövér macska!*”³⁷ Bár úgy tűnik, elítéli a tervet, hamar meggondolja magát és a következő jelenetekben szövetkezni kezdenek Poszomány kapitánnyal, aki szívesen áll rendelkezésükre.

A trónbitorlás után a királyi család tagjai szinte mind halottak. Egyedül a legifjabb királyfi, a mindössze tizennégy éves Bugrisláv maradt csak életben. Bosszút esküszik Übü ellen, és elindul, hogy visszanyerje családjá becsületét. Közben Vencel király fivére, Elek cár, oldalán az orosz hadsereggel Poszomány segítségével szintén Übüék ellen indít háborút. A nép is szép

³³ Bajomi L.E. (1976): Az avant-garde Hernani-csatája, *Színház folyóirat* IX. évfolyam 11. szám, pp. 31 – 35.

³⁴ Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p. 108.

³⁵ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó p. 9.

³⁶ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó p. 9.

³⁷ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó p. 10.

lassan fellázad az új király ellen, a tömérdek adó, s a népirtások miatt. Úgy tűnik, Übüék végleg elbukhatnak.

Poszományt saját érdekei mellett bosszúja is hajtja, hiszen Übü papa nem tartotta be a szavát. Azt ígérte neki, ha segít átvenni a lengyel trónt, megteszi őt Litvánia hercegének. A fizetség azonban elmaradt. Übü mama már korábban figyelmeztette férjét, hogy pórul járhat még emiatt, de ő önfejűen csak ennyit válaszolt: „*Könyörgök, Übü mama ne emlegesd azt a bugrist. Hogy már nincs szükségem rá, tőlem felkophat az álla, lesheti azt a hercegséget!*”³⁸ –ezzel mutatva, hogy számára az ígélet csak üres szó, megbízhatatlan, s hálátlan lény.

Bugrisláv végül sikerrel jár, visszaszerzi a trónt, vele, pedig családja becsületét. Ennek ellenére nincs meg a „boldog vég”. A megszokottal ellentétben itt a gonosz nem nyeri el méltó büntetését. Übü papáék sikeresen elmenekülnek. Egy hajón kötnek ki Übü mamával és a két töstérrel, ami egyenesen Franciaországba tart. „*Mily gyönyör lesz hamarost viszont látni az Édes Franciaországot, régi barátainkat, a mondragoni kastélyunkat!*”³⁹ Mondhatni, számukra is pozitívan végződik minden, Franciaország, pedig új kalandokat tartogat nekik, mely már a következő dráma cselekményét foglalja magába.

A történet nagyjából tizennégy napot ölel fel. Übü papa a börtönbe zárt Poszománnyal folytatott beszélgetéséből kiderül, hogy már öt napja király. Ezután Poszomány megszökik, s Elek cárnak azt mondja „*(...) öt nap, öt éjjel tartó lovaglás után a sztyeppéken által, most eléd rogyok (...)*”⁴⁰, majd később, a lázadás után Übü mama négynapnyi menekülés után találja meg Übü papát. Így kiderül, hogy nagyjából tizennégy nap leforgása alatt nemcsak, hogy megszerezték a trónt, de sok gaztett és kegyetlenség közepette, Übü papáék el is veszítették azt.

A drámában rengeteg irodalmi utalást találhatunk, többek között Shakespeare drámáiból. Már a címadásban is felfedezni vélhetjük *Oedipus király* példáját, de Jarry több királydrámára is tesz utalást, mind a *Machbetben*, mind a *III. Richárd*ban mások unszolására válnak a főszereplők trónbitorlóvá. Továbbá a Bugrislávnál megjelent ősök szellemei a *Hamlet* jeleneteit idézhetik fel bennünk.⁴¹ Ez csak néhány példa azok közül a művek közül, melyre az író utalást tesz, ezzel is bizonyítva jártasságát a szépirodalomban. Egyfajta kiparodizálása az előző korok nagy műveinek.

³⁸ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó p. 30.

³⁹ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó p. 69.

⁴⁰ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó p. 39.

⁴¹ Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p. 111.

Akár észrevevesszük ezeket az utalásokat, akár átsiklunk felettük, úgy gondolom, ez a mű mindenki számára tud valami újat mutatni. Egyeseket elborzaszt, másokat szórakoztat. Életkortól, társadalmi helyzettől függetlenül mindenki tud benne értéket találni, s ettől lesz időtálló, mindenkor igaz történet.

*„Sehol mindenhol van, mindenekelőtt ott, ahol vagyunk. Ebből az okból kifolyólag beszél Übü franciául. Különböző hibái nem kizárólag francia bűnök, egyetért velük Poszomány kapitány, aki franciául beszél, Rozamunda királyné, aki kantálul kántál, a lengyel tömeg, aki nazálisan morcog és szürkébe öltözött. Ily különböző satírák teszik a színpadot a felelőtlen értelmezések szabad prédájává.”*⁴² Tehát a mű értelmezésére Jarry szabadon hagyta az utat. Az első előadás előtt olyan beszédet tartott, amely utalásoktól mentes volt, így hagyva, hogy a kritikusok, és nézők belelássák saját maguk értelmezését.⁴³

*„A drámaíró, mint minden művész az igazságot keresi, amiből persze sok van. Mivel az első próbálkozások tévesnek bizonyultak, valószínű, hogy az utolsó évek színháza felfedezte vagy létrehozta - ami egyre megy – az örökkévalóság számos új elemét. És ha nem felfedezte, akkor megtalálta és újraértelmezte a régieket.”*⁴⁴ Írja Jarry a *Válaszok a drámai művészetéről* szóló *kérdőívre* című írásában. Az *Übü király* is egy olyan mű, mely keresi az igazságot, ugyanakkor lehetőséget ad arra, hogy minden kor megtalálja benne saját maga igazát.

Akarva-akaratlan is párhuzamokat vonhatunk a dráma cselekménye és a mindennapi életünk közt. Bár a mű abszurd elemeket tartalmaz, így a történet elsőre valószínűtlennek tűnhet, mégis észrevehetünk olyan eseményeket, melyek a valóságban is megtörténhetnek. Szinte biztos, hogyha az emberek közé pénzt kezdenénk dobálni, —mint ahogy Übü is tette —hamar dulakodásba kezdenének, ami akár komolyabb sérülésekkel, esetleg halállal is járhat. Ezen felül, —mint ahogy azt már korábban is említettem —nem egy zsarnoki vezetőt tudnánk felidézni emlékezetünkben, akik az elmúlt századokban hasonló öncélú mézszárlásokat hajtottak végre. Nem meglepő módon a huszadik században, a harmincas évek végén Übü papa alakját a diktátorokéval kezdték azonosítani.⁴⁵

Bár a maga korában megosztó darabról van szó, a későbbi évek művészei és írói már jóval pozitívabb kritikákat fogalmaztak meg. A dadaista irányzat létrejöttével értékelni kezdték, hisz hasonló elvek alapján, ugyanazzal a céllal alkottak, mint Jarry. Úgy gondolták, hogy a színpadi

⁴² Jarry, A: *Az übük*. Jákfalvi M. (szerk.) (1996) Budapest: Fekete Sas Kiadó, p. 210.

⁴³ Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p. 117.

⁴⁴ Jarry, A: *Az übük*. Jákfalvi M. (szerk.) (1996) Budapest: Fekete Sas Kiadó, p. 195.

⁴⁵ Jarry, A: *Az übük*. Jákfalvi M. (szerk.) (1996) Budapest: Fekete Sas Kiadó, p. 260.

nyelv megszüntetését ennél jobban nem lehet kivitelezni. Szerintük, ami itt végbement, az a dramaturgia lerombolása, megszüntetése, melyet ennél mesteribben nem is lehet kivitelezni.⁴⁶

Emellett az abszurd irodalom előfutárának is tekinthetjük. Rachilde *Alfred Jarry avagy az irodalom szuperhímje* című írásában fejti ki erről gondolatait, ahol így nyilatkozik róla: „ő az alapítója annak az iskolának, melyet jobb szakkifejezés híján így neveznek: az abszurd démonainak iskolája.”⁴⁷ Különleges stílusát sokan nehezen értelmezték, de úgy tűnik, Jarry meghaladta korát. Idővel elismerést nyert, s a századforduló után nagy hatással volt ma is elismert művészekre, írókra.

Az új irányzatok által újraértékelt mű végre megkapta a méltó figyelmet. Egyre többen dolgozták fel az előadást, s akkoriban, többévtizeddel a keletkezése után, végre nagy népszerűségnek örvendett.⁴⁸

Sylvian Itkine az immár új értelmet nyert darabot Jarry leírásához hűen vitte színpadra. Übü mama karakterét is jobban kidolgozta, hangsúlyosabbá tette. Kezeit jellegzetesen eltartja testétől, kifeszített ujjakkal áll, miközben feje folyamatosan mozog. Ezt a tartást a későbbi évek adaptációi is követték.⁴⁹

Magyarországon először 1968-ban mutatták be az Ódry-színpadon, Bruck János rendezésében. Később Pécsen Paál István is megrendezte, 1977-ben, ahol komikusan reflektált a Kádár rendszerre. A nyolcvanas években —feltehetően a politikai változások hatására — több helyen is színpadra vitték. A Katona József Színházban Zsámbéki Gábor rendezésében, amely mai napig ismert előadás. Az Állami Bábszínház műsorán is láthatták a nézők —Jarryhoz hűen — egy marionett előadás keretein belül. Végül 1987-ben a Csiky Gergely Színház Nyári Színháza is előadta a darabot, Lukáts Andor rendezésében, mely nagy sikernek örvendett.⁵⁰

Az évtizedek során többször vették elő, majd rakták félre a drámát. Az aktuális politikai helyzet, s a köznép mentalitása nagyban befolyásolja, hogy egy adott korban mennyire sikeres a darab. Hisz ezeket a problémákat sokszor inkább elhallgatják. Azonban előbb-utóbb a konfliktusok a felszínre törnek, s ezzel újra teret engedve Jarry munkájának.

Kénytelenek vagyunk szembesülni a kegyetlen igazsággal, hogy az *Übü király* egy sokkal igazabb, és nyomasztóbb mű, mint azt először gondoltuk volna. Sőt saját magunk legrosszabb

⁴⁶ Jarry, A: *Az übük*. Jákfalvi M. (szerk.) (1996) Budapest: Fekete Sas Kiadó, p. 252.

⁴⁷ Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p. 125.

⁴⁸ Jarry, A: *Az übük*. Jákfalvi M. (szerk.) (1996) Budapest: Fekete Sas Kiadó, p. 258.

⁴⁹ Jarry, A: *Az übük*. Jákfalvi M. (szerk.) (1996) Budapest: Fekete Sas Kiadó, p. 260.

⁵⁰ Jarry, A: *Az übük*. Jákfalvi M. (szerk.) (1996) Budapest: Fekete Sas Kiadó, pp. 264.-266.

énjét is felfedezni vélhetjük benne. Furcsa komolytalansága alatt egy olyan társadalom kritikája fogalmazódik meg, mely az emberi mohóság miatt újra és újra létrejön, majd lerombolódik.

3. Tervezés

3.1. Karakterek elemzése

Übü papa és Übü mama karaktere rendkívül hasonló. Kívül-belül ocsmányok, átlag kisemberek, akikbe egy csepp lelkiismeret sem szorult. Rendkívüli kapzsiságuk miatt mindent felemésztenek maguk körül, nem törődve a körülöttük élőkkel, vagy a következményekkel. Csak egy cél lebeg a szemük előtt: mindent meg kell szerezniük. Übü papa buta ösztönlényként viselkedik, felesége, pedig ezt kihasználva beszéli rá, hogy ölje meg Vencel királyt. Mikor Übü mamának alkalmá nyílik meglopni férjét, kapva kap a lehetőségen, ezzel bebizonyítva, hogy semmivel sem jobb társánál.

Übü papa alakja a kegyetlen zsarnokon kívül egy igazi szadista képét is mutatja. Nem csupán haszonszerzés céljából végez a nemesekkel, hisz nem csak egyszerűen megöli őket.⁵¹ „*Akit halálra ítélek, a süllyesztőbe, onnét a disznóbelezőbe zuhan, ahol agytalanítatik.*”⁵² Felesége számára is válogatott kínzások sorát találta ki. Így fenyegeti: „*(...) orrkifacsarás, hajkitépázás, kicsi piszkafa bedugdosása a pfülekbe, az agyvelőnek kivonása a sarkadon át, a hátulj szétdarabolása, a gerincvelő részleges vagy teljes kiirtása (...) nem felejtven el úszóhólyagja meglékelését, s végül a Nagy Lenyakazás, Keresztelő Szent János módjára, s mindezt a Szentírás szerint (...).*”⁵³ Bár a felsorolás komikusnak hat, látszik, hogy számára az öldöklés nem csupán a „szükséges rossz”, hanem élvezet is, melyet előszeretettel gyakorol ártatlan embereken. Fürdőzik a hatalomban, s ha volt is benne egy cseppnyi emberség, az a trónra kerülése pillanatában azonnal kiveszett. Furcsa ellentét, hogy mikor az élete múlik rajta, az imádsághoz fordul. Mikor a barlangba megérkezik a medve, azonnal mormolni kezdi latinul a Miatyánkat. „*(...)Pfőpfináncmester jelenlétemnek köszönhetitek, aki ébren émélyegve értelmetlenül ebegete Miatyánkját a ti üdvötökért, s az imádkozás egyházi kardját oly bátorsággal forgatta, amily világi jártassággal Paizs törtér kezelte azt a robbanó boxert.*”⁵⁴ — mondja Übü, mintha az imádsága mentette volna meg őket. Ezzel is egy álszent ember képét mutatja, aki a vallást sem tiszteli, csak felhasználja a maga javára.

Poszomány kapitány szintén egy olyan szereplő, aki csak magával foglalkozik. Viselkedése talán kevésbé alpári, mint az Übü házaspáré-, hiszen mikor Übü papa megkérdezi tőle, hogy esett neki a vacsora, így felel: „*Remekül, uram, kivévam a szahar!*”⁵⁵ Ám ő is kegyetlen,

⁵¹ Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, pp. 113-114.

⁵² Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó p. 31.

⁵³ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó p. 65.

⁵⁴ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó p. 55.

⁵⁵ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó p. 15.

kétszínű alak, aki elárulja Vencel királyt, s végül Übü papát. Poszomány kapitányt a saját érdekei hajtják, mindig annak az oldalán áll, akitől hasznot remél.

Vencel király vakon bízik embereiben, így köztük Übü királyban. Még kitüntetésben is részesíti, pedig nem szolgált rá. Naivsága és csökönyössége okozza vesztét. Bár a királyné figyelmezteti a bajra, ő ellent mond neki, a saját feje után megy, ami végül végzetes lesz számára. „*Hogy pedig önnek, asszonyom megmutassam, mennyire nem félek Übü uramtól, a szemlén, csak így ni, páncél és kard nélkül jelenek meg!*”⁵⁶ Tehát még szokásos védelmi öltözkézésről is lemond, ezzel veszélyeztetve testi épségét, csak azért, hogy bebizonyítsa, neki van igaza.

Rozamunda királyné kétségbeesetten próbálja bizonygatni férjének, hogy Übü el fogja árulni. Bár csak álmában látta a szörnyű tettet, valószínűleg tartom, hogy eleve gyanús alaknak vélte. Ennek ellenére nem tud mit kezdeni férje ellenállásával, s inkább egy kápolnába vonul, hogy imádkozzon. Érzékeny lelke nem viseli el azt a csapást, ami éri őket, s legkisebb fiát egyedül hagyva holtan rogy össze.

A legfiatalabb fiúk, Bugrislav anyja oldalára áll. Elszántan védi családját, még az apjának is ellenszegül, Übü, pedig butának, semmirekellőnek tartja. Fiatal kora ellenére éretten viselkedik, felfogja az események súlyosságát, s magára veszi azt a terhet, hogy rendbehozza az Übü által tönkretett dolgokat. Ő az egyetlen, aki a királyi családból életben marad, becsülete, pedig arra hajtja, hogy leszámoljon a királlyal, s elfoglalja méltó helyét a trónon.

Boleszláv és Ladiszláv a két idősebb királyfi. Minden bizonnyal felnéznek apjukra, hiszen az ő oldalán állnak, vakon támogatják. Ezenfelül különösebb szerepvállalásuk nincs a drámában. Bátorságukat azonban nem lehet vitatni. Mikor Übüék megtámadják apjukat, azonnal kardot rántanak, és a segítségére rohannak, nem törődve a veszéllyel.

A nép könnyen befolyásolható, birkaszellemisségűek. Nem gondolnak bele a következményekbe, aszerint gondolkoznak, amit látnak. Mikor Übü pénzt ad nekik, a legjobb királlyá kiáltják ki. Arra nem gondolnak, hogy ennek következményeként kemény adókat fog kivetni, amiket nekik kell megfizetniük. Ennek ellenére a nagy tömegek mindig nagy erőt is tartogatnak magukban, és, ha fellázadnak, komoly károkat tudnak okozni.

Zsinór, Pillér és Paizs Übüék töstérei, segítőként állnak mellettük. Mindig körülöttük lebzselnek. Akár életüket is feláldozzák a házaspárért, ahogy azt Zsinór is tette, mikor Übü

⁵⁶ Jarry, A: *Két Übü-dráma*. (1978) Budapest: Európa Könyvkiadó p. 20.

amával való menekülésük során életét vesztette. Pillér és Paizs pedig megmentik Übü papát a medvétől, jóllehet, szóvá teszik gyávaságát, de hűen állnak mellettük. Bár az Übüék által elkövetett gaztetteket elősegítik, mégis pozitívabb szereplőnek tűnhetnek, hisz legalább ők hűségesen kiállnak bajtársaik mellett.

3.2. Bábtervezés koncepciója

A bábok tervezése mellett egy díszlet koncepció is megszületett, hogy láthassuk, a karakterek milyen térben tudnak jól működni. Ezt a díszletet a győri Vaskakas Bábszínház nagyszínpadára kellett terveznem, mely a színházi tervezésemhez képest egy nagyobb tér.

A portál nyílás szélessége 10 méter, magassága 6 méter. Az előszínpadtól számított mélysége 13 méter, a színpad szélessége kétoldalt található takarásoktól számítva 8,6 méter. Felette 16 sor tréger található.

A portál nyílásánál két darab kihúzható fal van, melynek hossza bal oldalon 9, míg jobb oldalon 7,5 méter. Ezek lehetővé teszik az előszínpadi tér leválasztását.

A színház befogadó képessége a földszinten 324, az erkélyen 90 fő, így összesen 415 fő foglalhat helyet a teremben.⁵⁷

A díszlet kialakítása, szerkezete nagy befolyással van a bábok méretére, mozgatási technikájára. Összhangban kell lenniük, hogy minél könnyebben lehessen mozogni a térben, és egy egységes képet mutassanak a színpadon.

Szerettem volna, ha a színházi és a bábos díszletem koncepciója valamelyest eltér, így a bábos díszletemnél más inspirációkat kerestem. Mivel itt egy nagyobb tér adott, monumentálisabb díszletben gondolkodtam. Robosztus, stilizált formák jutottak eszembe. Durva, kemény felületekkel, mint a beton, a vas, így olyan képeket gyűjtöttem inspirációnak, melyek ezeknek megfelelnek. Hamar eljutottam a gátaához, szennyvíz csatornához. Ezek közül az utóbbit tartottam helyes iránynak. Übüék története egy csatornába illik.

⁵⁷ A Vaskakas Bábszínház honlapja. Letöltés dátuma: 2024. 02. 25. forrás: <http://www.vaskakas.hu/kozerdeku-adatok/>

Egy olyan teret alakítottam ki, ami egyfajta „gyűjtő” hely. Minden mocsok ide folyik. Hatalmas csövek, csatornanyílások torkolata ez, melyeken keresztül ömlik a „szahar”, egyben a különböző járásokat is biztosítják. Itt élik mindennapjaikat a dráma szereplői.

A díszlet központi eleme egy emelvény, ami lényegében egy szemétdomb. Ez reprezentálja a királyi palotát, tetején a trón, alsó részén, pedig a katakombák, illetve a barlang helyezkedik el, melyet egy mozgatható elem takar, ha nincsenek a színen.

Ezt a szemétdombot fogják Übüék a porig rombolni, az építmény szép lassan a színpad szintjével lesz egyenlő. Így ezt az egyébként sem túl magasztos helyet még jobban lerontják saját, alantas szintjükre.

A beton mellett a textilanyagok fogják uralni a teret. Szaggatott, barnás-zöldes színükkel a szennyvizet hivatottak helyettesíteni. Ezek az anyagdarabok az egész díszletet beborítják, szinte elválaszthatatlan lesz a báboktól. Mindent és mindenkit, akár a nézőteret is behálózó textilrengeteg. Mindenki térdig gázol a mocsokban.

Ennek megfelelően a bábokat is úgy terveztem, hogy alsó részük ezekbe az anyagokba olvadjanak bele. Lábak helyett földig érő szövetet húznak maguk után, odafigyelve arra, hogy ez a színészek mozgását ne akadályozza.

A bábok anyagaikat tekintve szintén textilből vannak. Fő inspirációm –a dadaista művészek mellett– Daisy Collingridge brit képzőművész, akinek groteszk, szoborszerű öltözékei már önmagukban is übüeszk alakok. A testszínű, rózsaszín textiliákból összerakott, furcsa anatómiájú művei voltak Übü papa és Übü mama fő kiindulási pontjai.

58

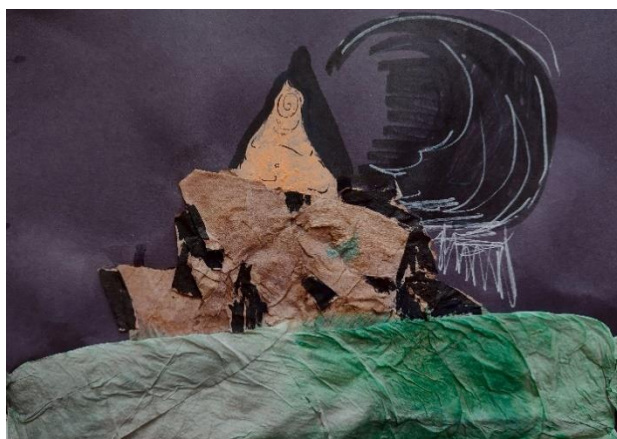
⁵⁸ Daisy Collingridge honlapja <https://daisycollingridge.com/WORK> Letöltés dátuma: 2024. 04. 15.

Szerettem volna, ha a házaspár hasonló, de sötétebb, kevésbé tiszta színekben pompáznak. Kövér testalkatuk sem maradhat el, földig érő hasuk elterül a színpadon. Jarry leírásától elrugaszkodva terveztem meg Übü papát. A steril, egyszerű formák és a fekete-fehér szín helyett egy naturalisztikusabb külsővel képzeltem el. Ennek oka, hogy vizuálisan is visszataszító karakterek jöjjenek létre, melyek a belső jellemvonásaikra is rásegítenek. Az Übü papán lévő spirál szimbólumot megtartottam, de a hasa helyett a fejére helyeztem. Az orrából kiindulva tekeredik végig arcán, ezzel még torzabb külsőt kölcsönözve neki. Fő anyagként szivacsot és nejlonharisnyát használtam, szájuk mozgatható, muppet báb, míg a királyi család feje kasírozott, továbbá a bunraku bábok elvén működik.

A bábok méretüket tekintve 80-130 centiméter közt mozognak, a főbb karakterek azonos méretűek, ezek a legnagyobb bábok, míg a mellékszereplők, így például a nemesek, parasztok vagy a töstérek a kisebb bábok közé tartoznak.

A drámában több olyan szereplő is van, akik egy csoportot, tömeget alkotnak, ilyenek például a nép, az egész orosz hadsereg, illetve az egész lengyel hadsereg is, melyeket a tervezésnél is egy masszaként kezeltem. Nem lehet egyedülálló alakokat megkülönböztetni, egy egységet alkotva vannak a színen.

A tervezés során célom az volt, hogy ezeket a visszataszító jellemeket minél groteszkebben ábrázoljam, hogy vizuálisan is egy olyan élményt adjon, mely illik a dráma hangulatához, témájához.

Díszletterv vázlatok

Vencel király végleges látványterv

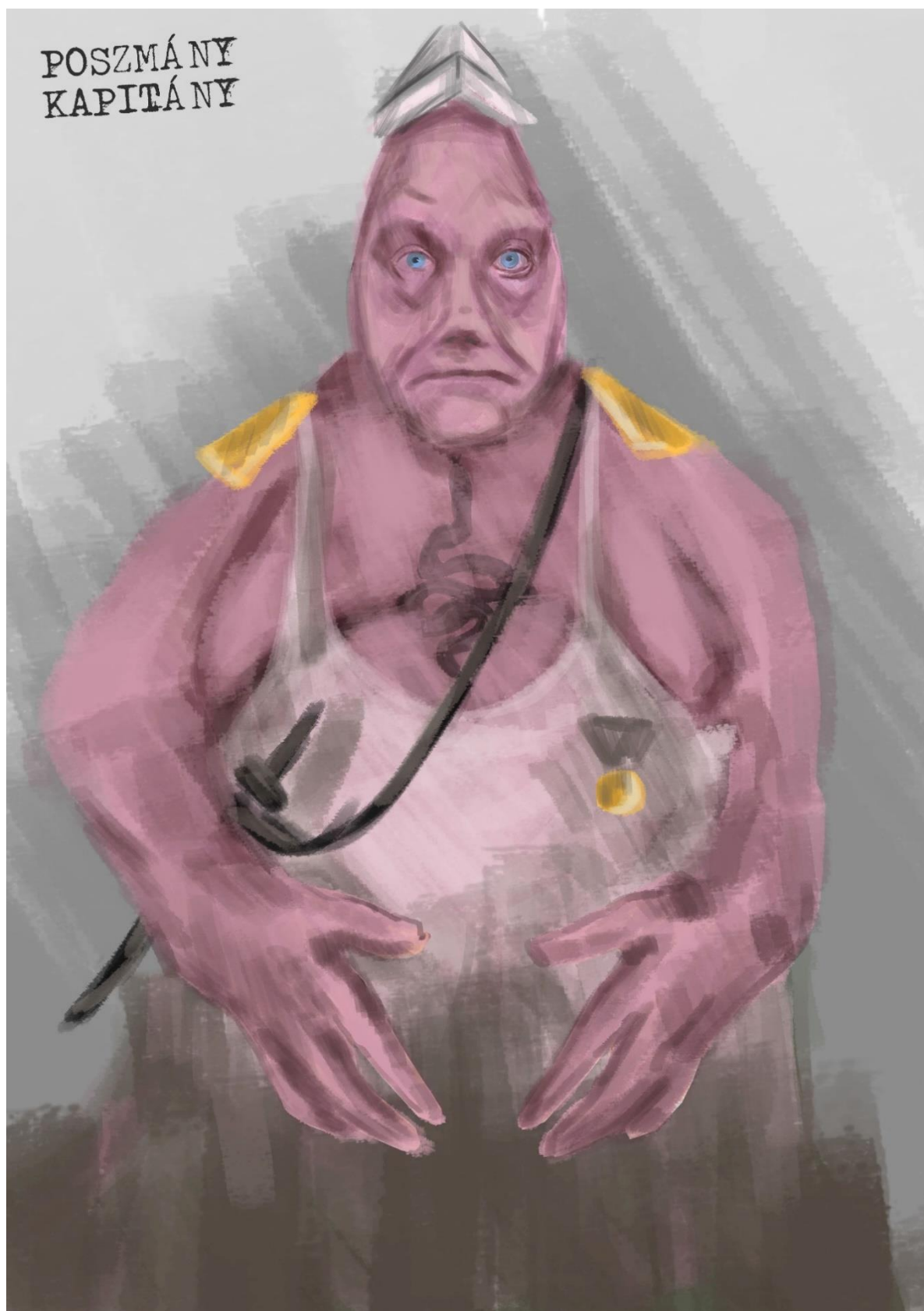
Bugrislav végleges látványterv

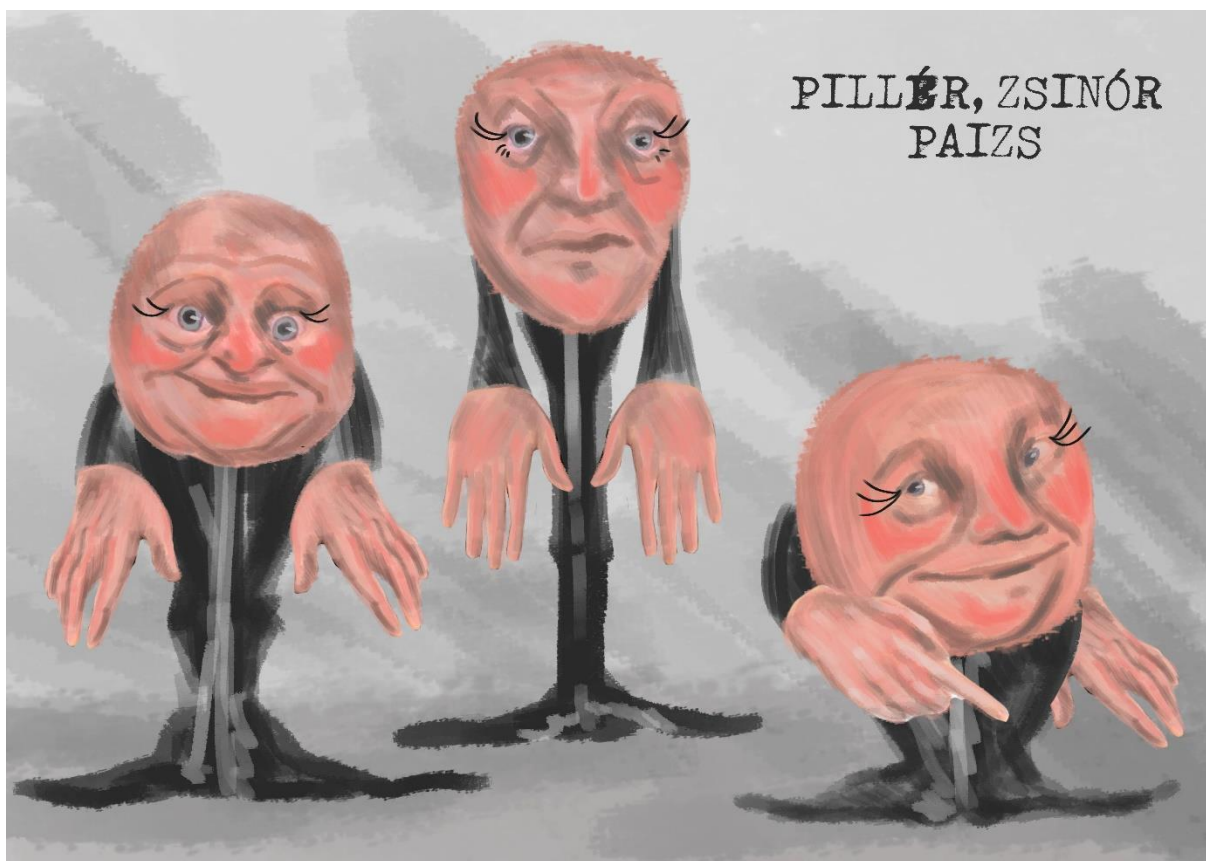
Übü papa látványterv

Übü mama látványterv

Poszomány kapitány látványterv

Töstérek látványterv

3.3. Díszlettervezés koncepciója

Az *Übű király* színházi díszletemet a kaposvári Csiky Gergely Színház kamara színpadára terveztem. Ez a tér —bár jóval kisebb, mint a nagyszínpad— remek lehetőségeket rejt magában.

A nézőtér ülései kihúzhatók, lépcsőzetesen halad felfelé, nyolc sorban, melyeket a térben szabadon elhelyezhetünk. Összesen 114 fő befogadására képes.

A színpad legnagyobb magassága 5,4 méter, körben karzat fut végig, ami mögött a mobilizálható fény-és hangvezérlés található. A karzat alatti magasság mindössze 2,9 méter.

A színpad mélysége 18,7 méter, legnagyobb szélessége 10,4 méter. A karzat közti távolság szélessége 7,8 méter.

A színpad burkolata borovi fenyő, mely egy kazettás. 7,6 méter átmérőjű forgószínpaddal rendelkezik. Ennek vezérlése előre programozható. A kazetták 8×8 méteresek, vízszintesen mozgathatók a nézőtér irányába, 4 méter hosszúságban. Ez teszi lehetővé a forgószínpad előretolását is.

A színpad felsőgépezete három ponthúzó sorból áll, hosszirányban. Minden sorban három darab húzó található, melyek egyedileg és csoportosan is mozgathatók. A raszteres lámpatartó 5,4 méteres magasságban helyezkedik el.⁵⁹

A színpad méreteiből adódóan nem tartottam célszerűnek a nagy díszletelemek használatát, inkább a már meglévő adottságokat, így például a karzatot igyekeztem kihasználni. Ez az üres tér önmagában egy régi, leromlott gyárépületet idézett fel bennem. Egy egykoron jól működő, sok embernek munkát adó „gépezetét”, amely idővel teljesen lepusztult, berozsásodott és funkcióját veszítette, pont úgy, mint a társadalom, melyet Übü papa erőszakkal átvett és tovább rohasztott.

Ennek megfelelően kopott, rozsdás felületek mellett különböző, csöveket, taposórácsokat és PVC függönnyel vagy vasajtóval zárt bejárásokat kezdtem gyűjteni inspiráció gyanánt.

Többek közt a térben elhelyezett csövekkel, kapcsolókkal, raklapokkal van berendezve a tér, odafigyelve arra, hogy a játéktérből jelentős teret ne vegyenek el. Egy-egy hangsúlyosabb részletet emeltem ki, eltűlozva. Ezek mind a gyári hangulatot idézik meg.

A járásokat a nézőtéri és az öltözők felőli kijáratok biztosítják. Ezenfelül lehetőség van a karzaton is behozni szereplőket, például Elek cár megjelenésénél.

Übü papáék otthona, a parasztudvar, illetve az összes helyszín, ahol a köznép és az egyszerű emberek tartózkodnak, a talajszinten található. A palotai jelenetek a karzaton játszódnak, ezzel vizuálisan is elkülönítve a társadalmi szinteket, érzékeltetve a különbségeket.

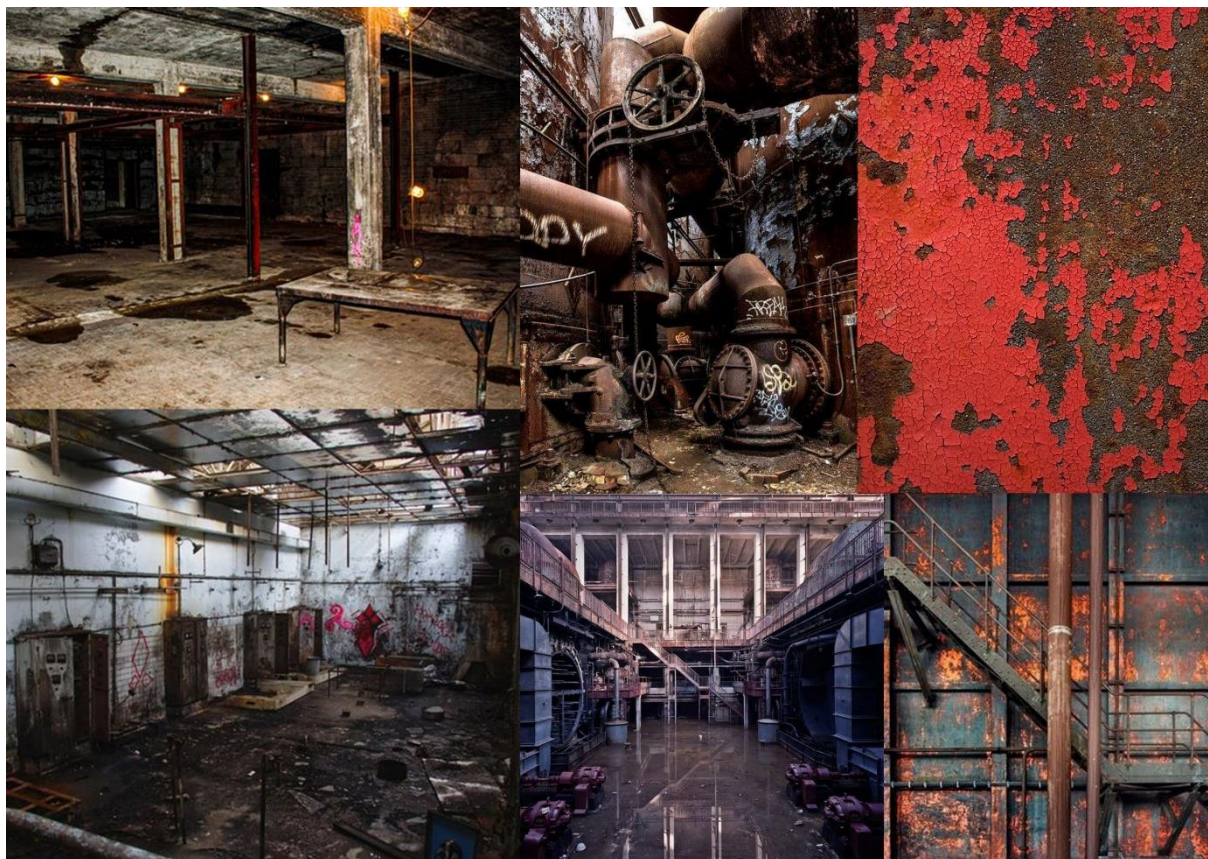
A karzat két oldalát középen egy híddal kötöttem össze, melyet ponthúzók tartanak. Ez az egyetlen nagyobb dísztelem, ami mozgásával biztosítja a változásokat Jelenettől függően lehet fel-le, vagy csak az egyik oldalát leengedve mozgatni. Különböző állásaival tudja reprezentálni mind a palota részét, mind a katakombákat, a barlangot, illetve a hajót. Übü papa a tetején mászkálva tudja irányítani a kivégzéseket. Fentről lekiabálva kedvére zsarnokoskodhat, ledobálhatja a pénzt, intézkedhet. Lejjebb engedve a híd összenyomja az egyébként sem túl tágas teret, ezzel könnyedén imitálva szűkösebb helyszíneket, például a barlangot.

A süllyesztő, ahová a nemeseket taszítják, a díszletlift bejáratánál található. Miután kinyílt a tolóajtó, egy hatalmas kör alakú, darálóra emlékeztető emésztő táru elénk, amelyben mindenki

⁵⁹ A Csiky Gergely Színház honlapja. Letöltés dátuma: 2024. 02. 25. forrás: <https://csiky.hu/muszaki-adatok/>

eltűnik. Ez az Alfred Jarry által megálmodott spirálvonalat hivatott szimbolizálni, melyet Übű hasán képzelt el. A kapzsiság örvénye, amely mindent elnyel.

A díszlet lényegében egy emberdaráló gépezet belsejét mutatja, ahol bármilyen szörnyűség megtörténhet. Egy hibásan működő, erkölcstelen világ végeredménye, mely —csakúgy, mint Übű papa —mindent felemészt maga körül.

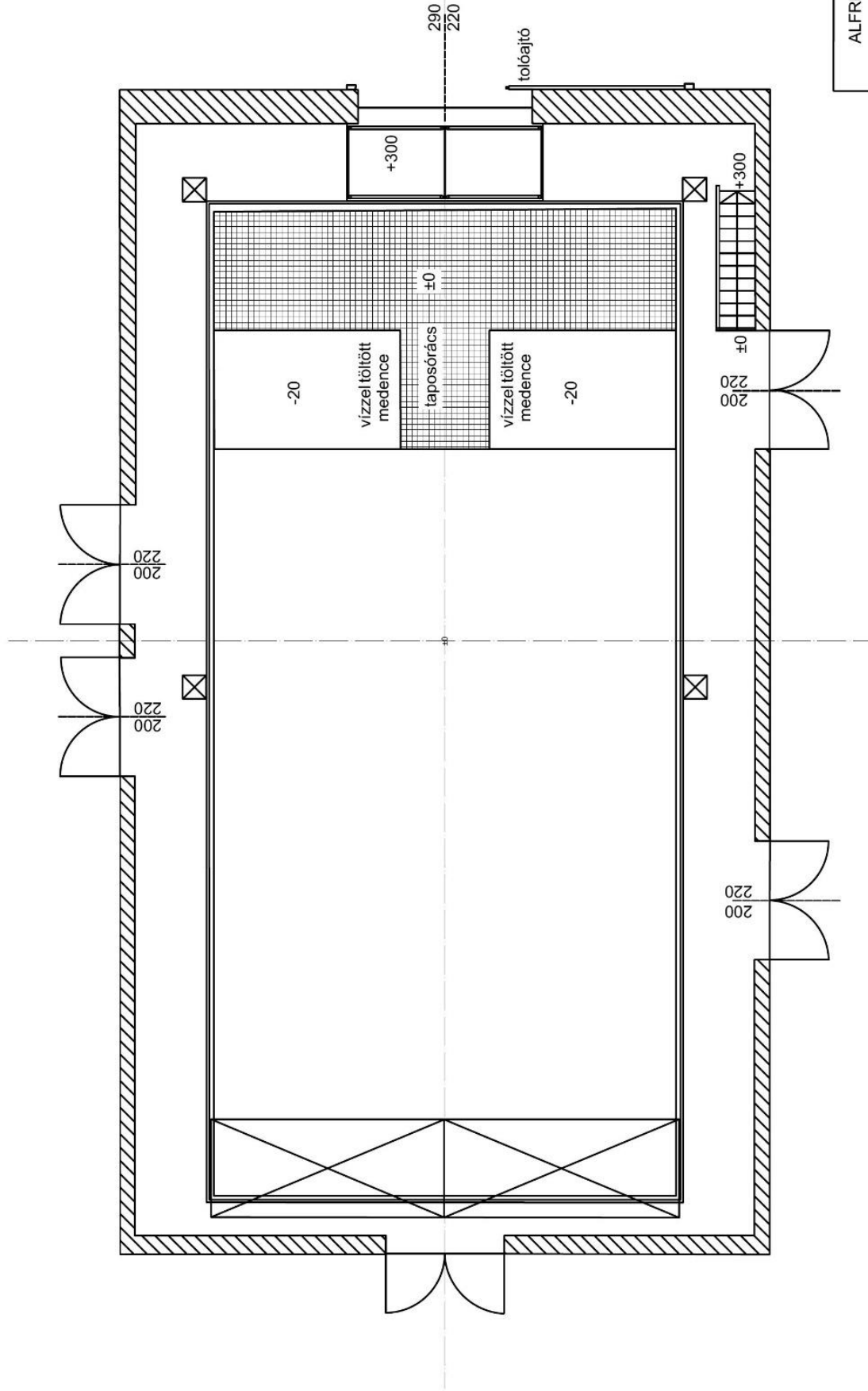

Inspirációk a díszlethez⁶⁰

⁶⁰ <https://pinterest.com>

Díszlet látványtervei

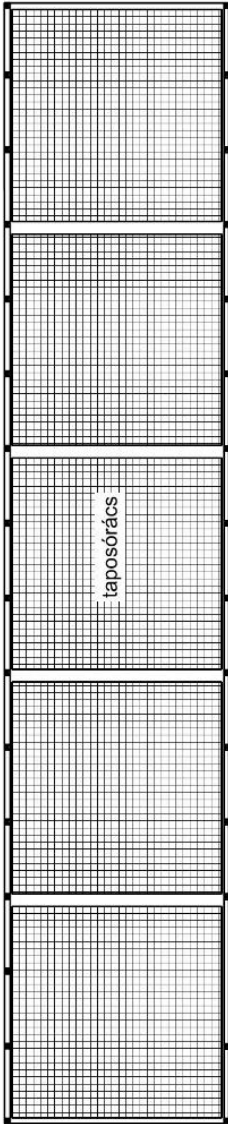
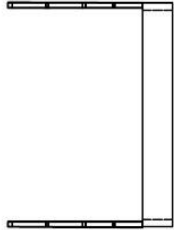
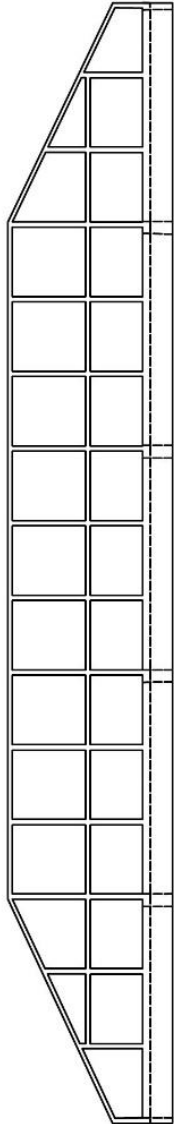
ALFRED JARRY: ÜBÜ KIRÁLY
DÍSZLETTERV

CSIKY GERGELY SZÍNHÁZ
KAMARA SZÍNPAD
ALAPRAJZ

TERV: METTLER REBEKA

2024.04.20. M=1:100

NYOMTATÁSI MÉRET: A4

taposórács

ALFRED JARRY: ÜBÜ KIRÁLY
DÍSZLETTERV

CSIKY GERGELY SZÍNHÁZ
KAMARA SZÍNPAD

HÍD KONSZIGNÁCIÓ

TERV: METTLER REBEKA

2024.04.20. M=1:100

NYOMTATÁSI MÉRET: A4

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

ALFRED JARRY: ÜBÜ KIRÁLY	
DÍSZLETTERV	
CSIKY GERGELY SZÍNHÁZ	
KAMARA SZINPAD	
ABLAK KONSIGNÁCIÓ	
TERV: METTLER REBEKA	
2024.04.20.	M=1:100
NYOMTATÁSI MÉRET: A4	

4. Összegzés

„Minden századnak olyan rémálma van, amelyet megérdemel; a mienk pedig nem merészelhette Dante Sátánját követni magának. Csak Übüi érdemli meg, aki fölfedi előtte a neki egyedül megfelelő poklot, a mindent elrohasztó pöcegödröt, aki latrinasöprő mozdulatokkal gyilkol...”

/Fagus/⁶¹

A tervezésem során nem csupán egy remek irodalmi művet, de egy különleges, bohókás író is megismerhettem. Habár valódi gondolatait lehetetlen teljes egészében felfedni, megismerni, úgy gondolom, mindenki számára, érdekes, új perspektívát mutat be. Felfedi világunk rútabb oldalát, s talán olyan dolgokra is rámutathat, melyek eddig nem merültek fel bennünk. Mindezt nem csak nyomasztó, de egyben szórakoztató stílusban is.

Sajnos Jarry műveivel ritkán lehet találkozni, akár színházakról, akár oktatási intézményekről legyen szó. Pedig hatása a huszadik század irodalmára és képzőművészetére vitathatatlan. Remélem, hogy a jövőben újra felfedezik ennek a drámának az értékeit, s a mainál szélesebb körben lesz ismert.

Különleges stílusa és látásmódja utat enged a szabad tervezésnek. Groteszk alakjainak köszönhetően a legnagyobb képtelenségeket is színpadra vihetjük, aminek csak a saját képzeletünk szabhat határt.

Sokan a bábelőadásokat a gyermekdarabokkal azonosítják, ám többek között az *Übü király* is eltörli ezt a sztereotípiát, és megmutatja, hogy a bábszínház műfaja a felnőttek számára is érdekes és élvezhető lehet.

⁶¹ Balotă, N: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó, p. 118.

5. Felhasznált irodalom

Bajomi Lázár Endre (1976): Az avant-garde Hernani-csatája, *Színház folyóirat* IX. évfolyam 11. szám

Bajomi Lázár Endre (1968): Egy kupica piros tinta. *Jelenkor*, XI, évfolyam 9. szám

Balotă, Nicolae: *Abszurd irodalom*. (1979) Budapest: Gondolat Kiadó

Büky L.: „Merdre!”-tól az „örök anyag”-ig. EPA OSZK

Jarry, Alfred: *Az übük*. (1996) Jákfalvi M. (szerk.) Budapest: Fekete Sas Kiadó

Jarry, Alfred: *Két Übü-dráma*. (1978) Jékely Zoltán (ford.) Budapest, Európa

Kovács Eszter.: *Übü király, avagy a fizikatanár – Alfred Jarry Übü király, avagy A lengyelek című drámája a karikatúra és az abszurd átmeneteiben* (2022) laokoon.hu

Internetes források:

<https://csiky.hu/muszaki-adatok/> Letöltés dátuma: 2024. 02. 25.

<https://daisycollingridge.com/WORK> Letöltés dátuma: 2024. 04. 15.

<https://pinterest.com>

<http://www.vaskakas.hu/kozerdeku-adatok/> Letöltés dátuma: 2024. 02. 25.

NYILATKOZAT

METTLER REBEKA (név) (hallgató Neptun azonosítója: NSHOPA)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő
védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*3}

Kelt: 2024 év 04 hó 13 nap

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.

NYILATKOZAT

METTLER REBEKA (név) (hallgató Neptun azonosítója: NSH0PA)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő
vértékelésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: 2020 év 04 hó 13 nap

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

A hallgató neve:

MEYTLER REBEKA

A Hallgató Neptun kódja:

NS40PA

A dolgozat címe:

ALFRED JARRY - ÜBÜ KIRALY

A megjelenés éve:

2024

A konzulens intézetének neve:

RIPPL - RÖNAI MŰVÉSZETI INTÉZET

A konzulens tanszékének a neve:

SZÍNHÁZI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlant állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2024 év 04 hó 13 nap

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.